

B. Hunerli, PhD in Philol.
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

The role of the tutorials of Yunus Emre Institute in the learning of the Turkish Language

The article deals with a detailed description of the set of textbooks of the Turkish language, developed by the Institute named after Yunus Emre. Also, the structure and functions of the Institute are explained; life and creative heritage of the Turkish poet Yunus Emre is mentioned.

Keywords: *teaching foreign languages, Turkish, Yunus Emre Institute, Yunus Emre, tutorials.*

УДК 821.14'06Kap (045)

В. М. Челпан, асп.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ЛІНГВОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОСТІ МІТІ КАРАГАЦІСА

У статті розглянуто, у лінгвістичному плані текстотворчі функції культурно-мовних компонентів, що активують функцію лінгвокультурного впливу ідіомовного доробку одного з провідних новаторів так званого "покоління тридцятих" у модерній грецькій літературі Міті Карагациса, особливості метафорично-образної організації текстового загалу, яка розбудовується навколо етнологічно вагомих змістових компонентів, в тому числі регіонального плану; розгалужене використання територіальної і соціальної діалектної лексики, граматичних утворень і фразеологічних одиниць; вписування у текстову тканину етнографізмів, які взаємодіють із нейтральною лексикою, котра за їх допомогою набуває рис національної; поширене використання архаїчної та катаревусної лексики і конструкцій.

Ключові слова: *культурно-мовний компонент, текстотворчі функції, лінгвокультурний вплив, ідіомовний доробок.*

У мовознавчих розвідках останніх років дедалі більше уваги приділяється художньому тексту як сукупності мовних засобів, за допомогою яких митці слова активують одну з найважливіших функцій для художнього стилю – функцію впливу [Липгарт 2013, 47].

Так само, як для визначення певного функціонального стилю необхідно окреслити не тільки відповідну поняттєву сферу, але

й притаманне їй поєднання мовних ознак, суттєво відмінне від тих, які спостерігаємо в інших сферах, у межах мовного світу того чи іншого майстра слова ймовірно виявити домінування однієї із запропонованих В. Виноградовим основних функцій мови: спілкування, повідомлення або впливу [Jakobson 1960, 323] за тими самими ознаками.

Якщо звернутися до ідіомовного доробку (у термінах К. Тищенко: сукупності всіх усних і письмових текстів (ансамблі творів, твори, їхні частини і уривки [Тищенко 2007, 92]) Міті Карагациса, одного з провідних новаторів так званого "покоління тридцятих" у модерній грецькій літературі, то домінуючою із вищезгаданих функцій виявляється саме функція впливу. Таке припущення ґрунтується, з одного боку, на міркуваннях шерехи дослідників творчої спадщини письменника (Н. Афанасіадис, М. Вітті, П. Глезос, К. Димадис, Д. Дзйовас, Х. Дуня, А. Карандоніс, М. Меракліс, М. Міке, Н. Політис, П. Теодосату-Куцаделі, А. Франдзи, П. Хадзигеоргіу, К. Циропулос, та ін.), з іншого, більшою мірою, на розгляді мовних засобів, що формують художній мовосвіт М. Карагациса.

Отже, відсутність глибоких праць, націлених на лінгвістичне обґрунтування ідіостилю, огляд ідіолектних особливостей його мовної особистості, з'ясування місця і ролі художника слова в інтелектуальному розвої грецького культурно-мовного простору зумовлюють **актуальність** наукової розвідки, зосередженої на лінгвокультурних вимірах мовного впливу М. Карагациса. **Мета** дослідження полягає у виявленні культурно-мовних компонентів, співвіднесених з функцією впливу, а також у визначенні у лінгвістичному плані їхніх текстотворчих функцій, як ключових одиниць, що забезпечують цілісність ідіомовного доробку. **Об'єктом** є мовні засоби, які активують в текстовому загалі функцію впливу, виявлені в репрезентативних оповіданнях М. Карагациса [Καραγάτσης 2000], які й правлять **матеріалом** дослідження. **Предметом** розвідки виступають текстотворчі функції виявлених культурно-мовних компонентів. **Наукова новизна** роботи має своєю суттю те, що вперше в елліністиці здійснено спробу

дослідити письмо М. Карагачиса у лінгвістичному плані в контексті його впливу на грецький культурно-мовний простір.

Система авторських інтенцій М. Карагачиса знаходить опертя в естетичних і ідеологічних домінантах, які характеризують в цілому мовотворчість грецьких тридцятників, зорієнтовану на розбудову духовних мостів між ворожо налаштованим до Європи і модерністськими культурно-естетичними парадигмами, грецьким загалом і зовнішнім світом. Вона підпадає під характеристику Д. Дзйоваса щодо об'єднаної ідеї нової "творчої грецькості" (нгр. *ελληνικότητα δημιουργική*) поміж митців покоління тридцятих, яка посприяла виникненню певних етнокультурних цінностей і їх закріпленню за тим чи іншим словом і забезпечила зв'язок минулого і сьогодення, а також двосторонній зв'язок з Європою [Τζιόβας 2011, 16].

Грецькість Карагачиса виявляє себе у метафорично-образній організації, яка розбудовується навколо етнологічно-вагомих змістових компонентів, в тому числі регіонального плану; у розгалуженому використанні територіальної і соціальної діалектної лексики, граматичних утворень і фразеологічних одиниць; вписуванні у текстову тканину етнографізмів, які взаємодіють із нейтральною лексикою, котра за їх допомогою набуває рис національної; поширеному використанні архаїчної та катаревусної лексики і конструкцій, а також у притаманній грецькій мові лексикалізації і ідіоматизації.

Метафорично-образна організація мовного простору грецького художника слова не є прозорою і потребує наскрізного декодування на тлі суцільного ідіомовного доробку письменника, який обіймає 20 романів (*Ο συνταγματάρχης Λιάπκιν, 1933; Χίμαιρα, 1936; Η Μεγάλη Χίμαιρα, 1953; Γιούγκερμαν, 1938; Τα στερνά του Γιούγκερμαν, 1940; Λειτουργία σε λα ύφεις, 1943; Νυχτερινή ιστορία, 1943; Το χαμένο νησί, 1943; Ο κοτζάμπασης του Καστρόπυργου, 1944; Ο μεγάλος ύπνος, 1946; Ένας χαμένος κόσμος, 1946; Αίμα χαμένο και κερδισμένο, 1947; Τα στερνά του Μίχαλου, 1949; Αμρι α Μούγκου (Στο χέρι του Θεού), 1954; Ο θάνατος κι ο Θόδωρος, 1954; Ο κίτρινος φάκελος (Α' και Β'), 1956; Το Μυθιστόρημα των Τεσσάρων, μαζί με τους Ηλ.Βενέζη, Αγγ.*

Τερζάκη, Στ. Μυριβήλη, 1958; Σέργιος και Βάκχος (Α' και Β'), 1959; Το 10 (ημιτελής), 1964; Η θαυμαστή ιστορία των αγίων Σέργιου και Βάκχου, 1959), 11 збірок прозових оповідань (Το συναξάρι των αμαρτωλών, 1935; Η λιτανεία των ασεβών, 1940; Νυχτερινή ιστορία, 1943; Το μπουρίνι, 1943; Πυρετός 1945; Το νερό της βροχής, 1950; Το μεγάλο συναξάρι, 1951; Η μεγάλη λιτανεία, 1956; Νεανικά διηγήματα, 1993; Ιστορίες αμαρτίας και αγιοσύνης, 2000; "Η κυρία Νίτσα", 1927),,, драматургію, критику і публіцистику.

Повторювані метафоричні образи на рівні частини твору, твору, ансамблю творів формують наскрізні інтертекстуальні зв'язки в межах ідіомовного доробку митця слова і цементують тестовий загал у вигляді культурно-мовного світу з значними потенціями лінгвокультурного впливу. Найпотужнішою метафорою є персоніфікація навколишнього світу, яка наслідує грецькому архетипному мітологічному мисленню й корелює з описуваними подіями, настроєм героїв, інтенціями автора. У матеріалі дослідження виявлено всього понад 500 повторюваних метафоричних образів, які закріплені за певними фактами описуваної дійсності. Так, факт вбивства може корелювати з наскрізною низкою метафоричних образів, що ґрунтуються на кровопролитті: *μάτωσε ο κώνος του Κισσάβου; το αίμα του βουνού χύθηκε από τους κώνους στα ρίζα; το φεγγάρι πρόβαλλε ολοπόρφυρο, χύνοντας τα αίματα παντού;* гріх перелюбства на метафоричним переосмисленні образу ручної прядки *το τσικρίκι* на підставі звукових й візуальних асоціацій; безгрішність і чистота – кристалю *αέρινο κρύσταλλο* тощо.

У мовосвіті Карагациса широко присутня територіальна і соціальна діалектна лексика, граматичні утворення й фразеологічні одиниці. Авторська оповідь, у створенні якої він послуговується здебільшого унормованою грецькою димотикою, слугує підґрунтям для розмовної поліфонії його персонажів. Численні діалектизми, які він здебільшого транскрибує у тексті, відтворюючи з максимальною точністю фонологічні особливості, слугують потужними чинниками впливу на адресатів тексту із спільними з автором пресупозиціями (здатних розрізнити мовні варіанти за територіальною приналежністю) і стимулюють по-

шук адресатів, в яких такі спільні пресупозиції є відсутніми. Так, відтворюючи знайомим йому фесалійський діалект, М. Карагацис графічно позначає випадіння голосних у слові або фразі, характерне цьому мовному варіанту: *ταίπ'ρο, π'δι, θέλ'τι, πιν'ς, σωθ'κα'ς, ταίπουρο, παιδί, θέλετε, πίνεις, σωθικά σου*; перехід голосного [i] в [e] *ιγώ,ιδώ ιβδομινταπινταρ'ς, δάσκαλι – εγώ, εδώ, εβδομηνταπεντάρης, δάσκαλε*; [o] в [u] *απού, πίνου, χρωνών, – από, πίνω, χρωνών*; протезу голосного [i], що передує голосному [e] *ιένα – ένα* та протезу голосного [e] поміж приголосними *να σας επάω – να σας πάω*; вдається до характерних обраному діалектові граматичних форм, як от основ аористу з характерним кінцевим приголосним [ks] замість унормованого [s] *να συντήξου – να συζητήσω*; ословлює ідіоматичні вислови з відповідною фонетичною точністю *μινιά χούφτα κόκαλα είν' – μια χούφτα κόκαλα είναι* (відпов. укр. *худиш як скіпка*), *κρύου κηρός για δύο – κρύο καιρός για δύο* (відпов. укр. *у холод краще грітися удвох*), *ραμμένου του στόμα τ'ς – ραμμένο το στόμα της* (відпов. укр. *замазати рота*). Діалектні елементи, вписані у загалом унормований текст, набувають загальнокультурного рівня впливу, інтегруючи етновагомі елементи у загальний культурно-мовний простір і виконують додаткову функцію просторового і часового маркування.

Схожі текстотворчі функції виконують **соціолектні елементи**, найбільш репрезентативими з яких у мовосвіті Карагациса є атенське й пірейське арго, а також послуговування архаїчними і катаревусними мовними засобами, які у свою чергу маркують вікову категорію мовців й професійну належність. Звертає на себе увагу доведене до крайньої міри вияву використання книжної лексики представниками нової генерації освічених людей, яку Карагацис вербалізує умовними гіперонімом "*νέοι*" (укр. *молоді, нові*) в опозиції до гіпероніму "*παλιοί*" (укр. *старі*). На цю базову вікову ознаку зазвичай нашаровується також ознака соціальної належності. У будь-якій текстовій єдності ключові слова "*παλιοί*" та "*νέοι*" використовуються в комбінації з соціальними маркерами. "*Παλιοί*" завжди співвіднесені з лінгвокультурним концептом ΕΞΟΥΣΙΑ (укр. *влада*), яку у вербалізованій Карагацисом суспільній ієрархії втілюють етноспецифічні образи-символи

πρόεδρος (πρόεδρος της κοινότητας, κομματάρχης, δήμαρχος – укр. *голова*), *άρχοντας* (ο πολύ πλούσιος, μεγάλος νοικοκύρης укр. *господар, газда*), ПΑΠΑΣ (ιερέας – укр. *священик*). "Νέοι" корелюють з лінгвокультурним концептом ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ (укр. повстання) й вербалізуються у суспільній ієрархії етноспецифічними образами-символами *δάσκαλος, γιατρός, έμπορος, δικηγόρος-δικαστής, αστυνόμος* (укр. вчитель, лікар, торговець, адвокат-суддя, поліцейський). Зіставимо пересипане катаревусними й застарілими словами і конструкціями мовлення персонажа із характеристиками *νέος-δάσκαλος* з внутрішньомовним нейтральним перекладом: *Είναι τέιον. Παράγεται εν Κεϋλάνη. Λιαν εύγευστων και εύοσμον. Έχει ιδιότητας θερμαντικός και διεγερτηκάς των νεύρων. Πινόμενον μετ'αγνου αποστάγματος οίνου κατά τας ψυχράς του χειμώνος ημέρας – Είναι τσάι. Παράγεται στη Σρι Λάνκα. Πολύ νόστιμο και αρωματικό. Έχει θερμαντικές και διεγερτικές ιδιότητες. Το πίνουν με το κονιάκ στις ψυχρές χειμωνιάτικές μέρες* (укр. *Це чай. Його виробляють на Шрі Ланці. Дуже смачний й запашний. Зігріває і збуджує. Його п'ють із коньяком холодними зимовими днями.*) Таке свідоме ускладнення структури висловлення, під час якого увага зосереджується більшою мірою на мовній формі, ніж на змістовій, є виразним виявом функції впливу. Використанню лексеми *το τέιον*, запозиченої з англійської мови, яка належить шару книжної лексики (*λόγιες λέξεις*) і відповідає загальноживаній лексемі *το τσάι*, передує експресивно-забарвлене діалектне сполучення *του кіτρινου ζ'μι* (*το кітрино ζουμί* – укр. жовта рідина) на позначення одного й того поняття, ословлена мовцем із соціовіковими характеристиками *παλιός-πρόεδρος*.

Мовні засоби на позначення одного поняття *του кітρινου ζ'μι* – *το τσάι* – *το τέιον* з різними функціонально-стилістичними характеристиками певною мірою ілюструють основні авторські інтенції М. Карагачиса щодо розвитку грецького мовно-культурного простору, а саме досягнення у межах літературної норми рівноваги між катаревусою і димотикою на тлі збагачення мовно-стильових форм, у тому числі під впливом іншомовних та іншопольованих культурних компонентів.

Водночас, письменник прагне до акумулювання і збереження мовної поліфонії у площині художнього слова, деформує притаманні словам лексико-фразеологічні й морфо-синтаксичні зв'язки, вдається до функціонально-стилістичної переорієнтації їхнього використання у мовленні, активуючи таким чином функцію впливу, яка уможливорює актуалізацію потенційних властивостей мовних одиниць.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тищенко К. М. Основи мовознавства : системний підручник / Костянтин Тищенко; КНУТШ. – Київ : Київський університет, 2007. – 304 с.
2. Липгарт А. А. Основи лінгвопоетики./ Андрей Александрович Липгарт. – М.:Книжный дом "Либроком", 2013. – 168 с.
3. Jakobson R. "Linguistics and Poetics", in T. Sebeok, ed., *Style in Language*, Cambridge, MA : M.I.T. Press, 1960, pp. 350–377.
4. Μ. Καραγάθης Ιστορίες αμαρτίας και αγιοσύνης / Δημήτρης Ροδόπουλος. – Αθήνα: Εστία, 2000. – 475 σ.
5. Τζιόβας Δ. Ο μύθος της γενιάς του τριάντα, νεωτερικότητα, ελληνικότητα και πολιτισμική ιδεολογία / Δημήτρης Τζιόβας. – Αθήνα: εκδ. Πόλις, 2011. – σελίδες 589.

Стаття надійшла до редакції 27.04.15

В. Н. Челпан, асп.

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

Динамика лингвокультурного влияния в языковом мире Мити Карагациса

В статье рассмотрены в лингвистическом плане текстообразующие функции лингвокультурных компонентов, которые активизируют функцию лингвокультурного влияния идиомязыкового наследия одного из выдающихся новаторов так называемого поколения тридцатых в современной греческой литературе Мити Карагациса, особенности метафорично-образной организации текстового целого, которая строится на основе этнозначимых элементов, в том числе регионального плана; широкое использование территориальной и социальной диалектной лексики, грамматических конструкций, фразеологических единиц, вписывание в текстовую ткань этнографизмов, которые при взаимодействии с нейтральной лексикой придают ей черты этнозначимой, широкое использование архаичной и кафаревусной лексики и конструкций.

Ключевые слова: лингвокультурный компонент, текстообразующие функции, лингвокультурное воздействие, идиомязыковое наследие.

V. Chelpan, PhD Student
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Dynamics of Linguocultural Impact in the Language World of M. Karagatsis

The article focuses on text-building functions of linguocultural components, which activate the textual function of linguocultural impact in the language world of M. Karagatsis, the Modern Greek innovative writer, representing the so-called 30s Generation. The special emphasis is laid on the metaphoric text-formation peculiarities, based upon the ethnically important components, including those of the regional character; the widespread usage of dialect and sociolect elements, archaic and katharevousa lexicon and structures, including grammatical variations and set phrases; ethnographisms in their correlation with neutral lexicon, in the result of which it takes up the ethnically-marked features.

Keywords: linguocultural component, text-building functions, linguocultural impact, idiolect heritage.

УДК 821.14

Н. А. Черненко, асп.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ПРОСТОРІ ДАВНЬОРИМСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТУРИ

У дослідженні розглянуто особливості вербалізації латинського концепту VIRTUS як етноспецифічної іпостасі гіперконцепту ДОБРОЧЕСНІСТЬ, котрі репрезентують детермінованість його семантики загальним культурно-історичним контекстом римської державності. Значущість virtus як доблесті в контексті становлення і розвитку Риму зумовила потенціал номена virtus для втілення багатопланового морального ідеалу – добродітності. Ядерна зона концепту демонструє двоплановість вияву virtus як доблесті і як добродітності, до приядерної належать субконцепти, котрі уточнюють зв'язки virtus та суспільно-релігійної сфери. На периферії знаходяться семи "сила", "цінність", "жіноча чеснота".

Ключові слова: концепт, мораль, добродітність, культура, світогляд, вербалізація.

Мораль у її мовному втіленні займає ключові позиції в світоглядній системі мовця, адже "наше використання мови моралі,